

Die ene met de GELE BLAADJES

Gek eigenlijk: we hebben vaak geen idee hoe de bloemen langs de sloot of de vogels in de tuin heten. Terwijl er een wereld opengaat met een beetje botanische kennis of vogelwijsheid, ontdekte Caroline Buijs.

Als ik met mijn vader van 85 een fietstocht maak door de velden, kent hij moeiteloos alle namen uit zijn hoofd van de gewassen die we onderweg zien: haver, gerst, mais en meer. Eten we in de berm een broodje, dan schudt hij zo de namen uit zijn mouw van de bloemen die daar bloeien. Keer op keer ben ik daar verbaasd over, want mijn botanische kennis reikt niet verder dan: 'Wat is het hier mooi groen!' Volgens Ria Loohuizen, auteur van het boek *Van nature*, ben ik niet de enige die weinig weet van wat er groeit en bloeit. Niet alleen is in de afgelopen eeuw het aantal natuurgebieden in Nederland drastisch verminderd, we zijn in Nederland volgens Loohuizen ook in één generatie van de natuur verwijderd geraakt. Dat kun je bijvoorbeeld zien aan de verloren gegane traditie om in het wild te plukken. In de eerste helft van de vorige eeuw trokken mensen nog de natuur in om hun diët aan te vullen, wat nodig was in de strenge Noord-Europese winters: zonder koelkast moest je het doen met ingelegde etenswaren als zuurkool, zoute boontjes en gepekeld vlees. Als dan het voorjaar aanbrak en je maandenlang eenzijdig ➔

@Flow: Kader inkorten aub. GEDAAN, kan misschien iets omlaag nu?

Mooi: wil je iets onderzoeken in de natuur, dan lukt dat niet als je haast hebt

voedsel had gegeten, ging je op zoek naar brandnetels, zuring en paardenbloemen om het vitaminetekort weer aan te vullen. Afhankelijk van het seizoen gebruikte je wat de natuur te bieden had: vlierbloesem- en bessen, daslook, bramen, munt, kamille, kastanjes, wilde appeltjes en meer. Bovendien: het ging bij het wildplukken niet alleen om voeding, het was ook een sociale activiteit. De moeder van Ria Loohuizen ging in het vroege voorjaar altijd ‘het veld in’ om te gaan plukken samen met anderen. Dat we dat niet meer doen, verklaart Loohuizen door de snelle ontwikkeling van de landbouwtechniek na de Tweede Wereldoorlog. Het plukken uit de natuur is overbodig geworden en daarmee binnen één generatie in onbruik geraakt.

DIE GROTE MOOIE BOOM DAAR

Het schijnt dat je tussen je vijfde en twaalfde jaar voor veel dingen ontvankelijk bent, en dus ook voor natuurervaringen. Ook dat verklaart misschien mijn tekort aan botanische kennis. Het huis waarin ik opgroeide lag tegenover de hei, maar die hei moest al gauw plaatsmaken voor een rij huizen. En ook het veldje naast ons huis moest al snel het veld ruimen. Misschien is dat wel het moment geweest dat ik afhaakte: natuur, dat was blijkbaar iets wat gewoon verdween. Dat mijn stoffige biologieleeraar geen talent had om ons liefde voor de natuur bij te brengen, hielp ook niet. De genadeklap kwam toen ik in de stad ging studeren: de natuur werd iets voor in schutkleuren geklede mensen die geen bier dronken. Pas toen ik ergens in de dertig was, zag ik ineens de lol van wandelen in: ik was eindelijk opgehouden met te vragen ‘wanneer zijn we er nou’ en ontdekte dat het om het wandelen zelf ging. Ander pluspunt: mijn volle hoofd werd leger als ik groen om me heen zag.

Maar wát ik dan om me heen zag: geen idee. Een klaproos kon ik nog wel onderscheiden van een paardenbloem, maar echt iets weten zat er niet in. En dat is jammer, want, zoals Marjoleine de Vos in NRC schreef: ‘Kennis is ook een vreugde om zichzelf wille. Meer van iets weten, maakt dat de wereld rijker wordt. Wie bijvoorbeeld botanisch een beetje onderlegd is, ziet niet een berm met bloemen, maar onderscheidt daarin fluitekruid, duizendblad, ratelaar. [...] Het maakt dat hij meer ziet en dat is een verrijking van zijn leven.’ Journalist Caspar Janssen beschrijft in zijn boek *Ontpopt* heel mooi wat de lol is van verder kijken dan alleen ‘de kleur groen’: ‘Jarenlang heb ik dagelijks tegen tientallen bomen aangekeken waarvan ik de naam niet wist. Ergens vorig jaar was ik mijn onwetendheid zat. Ik wilde, om te beginnen, het fijne weten van die ‘grote, mooie boom’ voor mijn huis. Die had ik al versleten voor wilg en zelfs voor linde. En niemand die me tegensprak. Ik haalde wat blad van de boom en legde dat naast de afbeeldingen in een bomenboek. Geen twijfel mogelijk, dit was populierenblad. Kleine moeite, groot geluk. Sindsdien leer ik de bomen en struiken kennen en ontstaan er nieuwe dimensies, verhalen, tekst. Moest de stadstuin het vroeger doen met balkonpraat als ‘prachtig, al die bomen’, nu gaat het over de kleuren van de paardenkastanje en de goudenregen, over mannetjes- en vrouwtjeskatjes in de populier, over de bloei van de magnolia en de lijsterbes. Dat is, mag je zeggen, verrijkend. Ik word er in elk geval erg vrolijk van.’

SCHILDERSVERDRIET EN BRANDENDE LIEFDE

Misschien komt het wel door meester Wim dat ik sinds vorig jaar de behoefte heb om meer te weten over de natuur. Meester Wim – de schooltuinleeraar van mijn zoon – weet dat er ook in Amsterdamse stadskinderen en -ouders natuurliefhebbers schuilen. Hij maakte mijn zoon enthousiast voor courgetteplantjes, winter- en zomerwortels, de aardappel en bloemen als kattenstaart en de hoge dahlia. Hij bedacht grapjes als ‘Wims wonderbaarlijke winterwortel-weeg-wedstrijd’. Kortom, hij deed precies waar de grondleggers van het natuuronderwijs – Jac. P. Thijsse en E. Heimans – al ruim een eeuw geleden voor pleitten: het natuuronderwijs aanschouwelijk maken. Ze trokken als onderwijzers met hun klassen naar buiten en in elk lokaal was er een aquarium en een terrarium te vinden, omdat ze het direct observeren als basis zagen voor de kennis van de natuur.

TEKST: CAROLINE BUIJS BEELD © 2013 NOORDHOFF UITGEVERS B.V., GRONINGEN/HOUTEN, COLLECTIE NATIONAAL ONDERWIJSMUSEUM DORDRECHT

De kern waar het dus om gaat is: goed kijken. Alleen al de volksnamen van sommige planten en bloemen maken het de moeite waard om je erin te verdiepen. Saxifraga urbium bijvoorbeeld, heeft als volksnaam ‘schildersverdriet’: omdat geen schilder in staat was dit bloemetje te schilderen. En *Lychnis chalcodonica* wordt ook wel ‘brandende liefde’ genoemd: omdat-ie zo intens rood kleurt. Volksnamen van planten kunnen ook verwijzen naar de duivel (duivelsnaai-garen), medicijnen (hoestkruid), de tijd waarin het gewas groeit (pinksterbloem, meidoorn) of hoe het eruitziet (rozenbottels: papenmutsjes). Ook mooi: wil je iets onderzoeken in de natuur, dan lukt dat niet als je haast hebt. Dat wist Jac. P. Thijsse meer dan honderd jaar geleden al, toen hij het boekje *Van vlinders, bloemen en vogels* schreef, samen met E. Heimans: ‘Wees vooral niet ongeduldig; als u uw doel in tien minuten niet bereikt hebt, maak er dan een kwartier van, een natuuronderzoeker heeft steeds de tijd. [...] En bent u uitgegaan om putters te zien, dan kan het heel goed gebeuren dat ze zich niet vertonen. Maar allicht wordt u schadeloos gesteld door de onverwachte verschijning van een troep sneeuwgorzen, een groene specht of een pestvogel.’

AHA, EEN WATERHOEN

Maar: hoe krik je je botanische kennis op? Zomaar beginnen met wat bloemetjes uit je hoofd leren, lijkt onbegonnen werk. Ria Loohuizen vertelt dat je iets meestal sneller leert als je er een reden voor hebt: “Ik kwam met iemand in aanraking die alles over paddenstoelen wist en met wie ik mocht meelopen. De passie sloeg over en in no time kende ik veertig verschillende soorten. Langzaam verbreedde ik mijn interesse door ook over eetbare planten, noten en bessen te lezen en ze te gaan opzoeken in de natuur.” Kiezen waar je meer over wilt weten, helpt ook. Vogels, bomen of vlinders? Of liever de namen leren van de bloemen in je tuin of balkon? Zelf ben ik begonnen met het stadspark waar ik in mijn lunchpauze vaak een rondje loop. Bij elke wandeling neem ik me voor om drie nieuwe dingen te leren. Afhankelijk van het seizoen pak ik een boomblad op of pluk ik een bloem, en zoek ik thuis op welke naam die heeft. Soms maak ik een foto van een vogel die ik niet ken – zo heb ik laatst vol trots via mijn digitale veldgidsje een waterhoen weten te determineren. Ik werd er thuis om uitgelachen; ik snap dat een waterhoen nou niet bepaald iets uitzonderlijks is, maar dat kon me niets

schelen. De lol van zelf uitvinden hoe een voor jou onbekende vogel, bloem, plant of boom heet: daar gaat het om. De grap van meer weten over de natuur, weet ik nu, zit ‘m dus vooral in het observeren. Je gaat er beter van kijken, en dat komt bij andere dingen weer van pas – bijvoorbeeld bij tekenen. En je leert ook dat de natuur zich niet aan onze agenda houdt. Precies zoals Jac. P. Thijsse schrijft in het eerste Verkadealbum *Lente*: ‘Het is nog niet uitgemaakt, wie het eerst de lente proclameert: de zanglijster, de sneeuwkllokjes of de hazelaar. Het eene jaar komt de vogel het eerst met ‘t nieuwtje, het andere jaar de heester, of de bloem, maar in ieder geval weten zij het altijd eerder dan de mensen, die op de kalender afgaan, en meenen, dat de Lente den eenentwintigsten Maart haar intocht doet.’ ●

LEZEN

- * ‘Van nature’ door Ria Loohuizen (Athenaeum – Polak & Van Gennep). Fijn boek als je meer wilt weten over wildplukken. Met mooie illustraties én recepten. Alleen tweedehands verkrijgbaar.
- * ‘Ontpopt. Stedeling ontdekt natuur’ door Caspar Janssen (Atlas Contact). Bundeling mooie natuurcolumns uit de Volkskrant. Alleen tweedehands.
- * ‘Verwilderen’ door Romke van de Kaa (Atlas Contact), over verwilderde tuinen. Het boek leest als een leesboek, maar ondertussen leer je veel.

WWW

- * Saipua.blogspot.nl Blog uit Amerika met beeldschone foto’s van onder andere wilde bloemen.
- * Wildplukwijzer.nl ‘Pluk naast de petteflet’: alles over wildplukken. Bestaat ook als app.
- * Natuurinformatie.nl Informatieve website, verzorgd door o.a. Naturalis.